

OMA JÄLJE JÄTMINE

Siim Raie

Pühendame selle raamatu 2016. aastal meie seast lahkunud kolleegile Mari Loidile. Tema jalajälg Eesti muinsuskaitse radadel on suur ja sügav ning ootab väärikaid järellulijaid.

Kultuuripärandit võib piltlikult kujutada kui inimtegevuse tulemuse koorekihti – olulisuse ja tähenduslikkuse poolest selle rammusamat osa. Kogu kultuuripärandist veel omakorda murdosa on riiklikult kaitstav mälestistena. Eestis on see kiht õite õhuke. Ehitistest on kaitse all vähem kui 1% ja kogu kunstiloomingust tõenäoliselt veel vähem.

Kõike ei olegi võimalik ja mõistlik seadusega kaitsta. Kultuuripärand on seda väärtuslikum ja väärtustatum, mida rohkem ta meid igapäevases kasutuses ümbritseb. See on loomulik osa elust, mis vajab hoolt ja hoidmist.

Restaureerimine ei ole lõpest ohutu tegevus isegi siis, kui seda teostavad asjatundlikud inimesed ja kui kõik käib kokkulepitud plaani kohaselt. Selle käigus kipub ikka üht-teist kaduma minema – kui mitte füüsilises plaanis, siis tajutavatel tasanditel. Uueks ja ilusaks restaureerimine pole aga kindlasti meie soovitud eesmärkide hulgas, nagu ka mitte koledaks restaureerimine.

Muinsuskaitse on valdkond, mis ühest küljest tegeleb praktiliste küsimustega. See on säilitusteadus sellest, mida ja kuidas säilitada. Teisest küljest tegeleb muinsuskaitse filosoofiaga, küsides, mida säilitatavad väärtused meile tähendavad ja kuidas nad on osa meie identiteedist. Üks ei saa läbi teiseta ja pigem ongi teine külge esimese eelduseks.

Marju Lepajõe leiab oma 2017. a artiklis „Tarkus ja õiglus kaitsevad kõiki“ ajakirjas Akadeemia, et „Praegusel akadeemilisel olukorral, kus pool ühiskonnast ja inimestest jäetakse uurimata ja õpetamata [...], on omad metodoloogilised tagajärjed: siit järgmine samm on mitte eeldada, et inimtegevus lähtuks mõtetegevuse-

sest, et füüsilised ehitised lähtuks vaimsetest ehitistest“.¹ See on väga lähedal muinsuskaitse igapäeva olukordadele: mõtlemine on defitsiitsem kui tegutsemine. Kahjuks hakatakse mälestise füüsilist olukorda tihti parandama enne, kui on pikemalt mõeldud selle tähendusele.

Veel oleme kohanud suhtumist, et teeme tööd ära enne, kui muinsuskaitse oma inspekteerimisega kohale jõuab. Küllap ongi vananenud arusaam järelevalvest ja inspektorite tööst visa kaduma ning keskendub liialt sõnade *järele* ja *valvama* määratlusele eraldivõetuna. Nüüdisaegse käsitluse järgi tähendab järelevalve ohu ärahoidmist. Oht on siinsel juhul kultuuriväärtuse hävimine, mitte otsene füüsiline oht, kuigi sedagi tuleb lagunevate hoonete puhul ette.

Ennetus on mälestistega tegelemisel ühtlasi sisuliselt ainuvõimalik käitumisviis, sest tagajärgedele keskendudes oleme osa sellest niigi õhukesest kihist juba kaotanud. Kultuuripärand on taastumatu ressurss ja autentsust ei ole võimalik taastada, seda saab ainult säilitada. Üheksa korda mõelda ja üks kord lõika – see sobib iga mälestise omaniku vapilauseks.

Sama on kogu muinsuskaitse bürokraatia eesmärk: tegutseda läbimõeldult ja ettevaatavalt. Milleks kõik need projektid, tegevuskavad, kooskõlastused, tööde load ja aruanded? Ikka selleks, et juba ette veenduda valitud tegevuse otstarbekuses ja soodsas mõjus pärandi säilimisele. Eriti ehituspärandi väärtust on võimalik kasvatada ja säilitada ainult siis, kui tegutseda järjekorras projekt → kooskõlastus → teostus. Tehtud-mõeldud-suhtumine on tavaliselt traagiliste tagajärgedega.

Ajalukku oma jälje jätmise nõuab nii restauraatorilt kui ka mälestise omanikult delikaatsust, ettevaatust ja vastutustunnet. See aastaraamat on täis häid näiteid – siin on tutvumiseks viimaste aastate restaureerimis- ja konserveerimistöde koorekiht.

Siim Raie

¹ Lepajõe, M. Tarkus ja õiglus kaitsevad kõiki: Reformatsiooni mõjust hariduskäsitlusele Eestis. – Akadeemia, nr 1 (334), 2017, Tartu, lk 6.